

Individuellt pensionssparande¹

av Christer Bromander, S-E-Banken, och Ulf Linde, Skandia

	<p>Regeringen föreslår att man avdragsgillt ska kunna spara i andelar i värdepappersfonder, enskilda värdepapper och inlåning på bank genom att ingå ett pensionssparavtal med ett pensionsparainstitut. Dessa institut skall kunna vara värdepappersbolag och banker. Livförsäkringsbolag och fondförsäkringsbolag kommer dock inte att få tillhandahålla den nya produkten.</p>	
--	---	--

Christer Bromander

Ulf Linde

Vi har noga studerat de villkor som gäller för traditionell pensionsförsäkring idag, vi har undersökt sparmarknaden i stort i Sverige och till sist studerat statsrådet Lundgrens förslag. Vårt huvudsakliga mål har varit att undersöka om sparformen kommer att locka till sig nya sparmedel eller om det kommer att ske en omflyttning från befintligt sparande och i så fall från vilket eller vilka. Vi ville också undersöka vilket förtroende kunderna kommer att visa branscherna bank och försäkring.

Vi har kommit fram till att det individuella pensionssparandet kommer att ta till sig en del sparare, 36 % av de svarande i vår enkät kunde tänka sig att utnyttja detta. Hela 47 % svarade "vet ej" på frågan om de kunde tänka sig att utnyttja den nya sparformen. Detta innebär att det finns en enormt stor potential för de producenter som tänker sig ett kraftfullt agerande på marknaden. Vi tror också att det kommer att behövas en mycket stor informationsinsats.

Kravet på information tror vi kommer att vara mycket viktigt så att kunden får klart för sig skillnaden mellan t ex ett vanligt inlåningskonto och ett inlåningskonto avsett för det individuella pensionssparandet, som t ex regler för uttag/återköp. Intresset för den nya sparformen ökar med ökad inkomst visar vår enkät, till skillnad mot vad producenterna trodde. Dessa ansåg att inkomsten inte skulle ha någon betydelse. Vi tror inte att sparkvoten kommer att öka så mycket, 26% av de svarande i enkäten anger att de skulle öka sitt sparande.

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Finansdepartementets förslag till ett individuellt pensionssparande intresserar oss som försäkringsrådgivare likväl som våra arbetsgivare, som är bank respektive försäkringsbolag. Både banker och försäkringsbolag säljer idag

olika former av avdragsgilla försäkringar, (P-försäkringar). Dessa kan innehålla en större eller mindre del försäkringsskydd dvs risk. I det nya individuella pensionssparandet kommer det inte att finnas något försäkringsmoment.

1) Artikeln baseras på en examensuppsats presenterad inom ramen för IFU:s högre utbildning i administration och marknadsföring.

Huvudargumenten för pensionssparande har varit en mycket gynnsam beskattning av P-försäkringen såsom avdragsgill premie, låg skatt på tillväxt samt de senaste årens extremt höga återbäringsräntor. Man kan också tänka sig att försäkringsbolagens höga återbäringsräntor dolt en del av de ganska höga risk- och omkostnadsuttag som gjorts.

Finansdepartementets syfte är att bredda marknaden för pensionssparande och att skapa förutsättningar för att ännu fler skall välja att spara för sin pension, man anser också att konkurrensen bör skärpas för att skapa förutsättningar för en mer kostnadseffektiv förvaltning av allmänhetens pensionssparande. Man hävdar att detta kommer att öka sparkvoten i landet.

1.2 Syfte

Vårt mål med uppsatsen är att undersöka om den nya sparformen kommer att locka till sig sparare och om det i så fall sker en omflyttning från befintligt sparande eller om det kommer att tillföras nya pengar till den här sparformen. Skulle det ske en omflyttning från befintligt sparande, så är vi naturligtvis intresserade av vilken sparform som kommer att bli lidande. Då vi idag arbetar på bank respektive försäkringsbolag så är vi också intresserade av att veta vart spararna kommer att vända sig. Vi vill också genom dessa studier och undersökningar förkovra oss i ämnesområdet.

1.3 Avgränsningar

I vår uppsats kommer vi inte att belysa de frågor som rör avkastningsskatt, EES avtal och EG. Vi kommer endast att på ett översiktligt sätt beröra civil- och skatterättsliga frågor.

1.4 Metod

Vi har använt oss av följande metoder för att nå det resultat som redovisats:

Litteraturstudier

Intervjuer

Samtal

Enkäter

Litteraturstudier har omfattat finansdepartementets promemoria Ds 1992:45, lagrådsremiss och regeringens proposition 1992/93:187 rörande individuellt pensionssparande och S-E-Banken Försäkrings interna analys av förslaget samt artiklar i fackpress.

Intervjuer och samtal har skett med representanter för både fristående och bankanknutna försäkringsbolag.

Enkäterna har riktat sig dels till den vanlige spararen, dels till de tilltänkta producenterna.

En av enkäterna riktade sig till 300 slumpvis utvalda privatpersoner. I den andra har vi formulerat om vissa av frågorna samt kompletterat med ytterligare några avsedda för tänkbara producenter.

Vi har även en fråga där vi ber kunden välja mellan försäkringsbolag och bank, detta trots att frågan är irrelevant, men den är med för att tolka kundens förtroende för respektive bransch.

Våra enkätfrågor finns redovisade i en bilaga. Detta gäller även de personer som vi intervjuat eller samtalat med.²

Enkäterna är utskickade till i Skaraborg 300 slumpvis utvalda bank- och försäkringskunder i åldrarna 25—60 år. Svarefrekvensen på 51 % kan tyckas vara i minsta laget, men i och med att svaren är såpass enhetliga har vi ansett att de ändå ger en tillförlitlig statistisk trovärdighet. I detta sammanhang ska också nämnas att vi har ansträngt oss för att inte mottagarna skulle se enkäten som en marknadsanalys från en tänkbar producent. Vi använde oss av neutrala kuvert och neutral portostämpel. Vi ville med detta förfarande också eliminera att någon mottagare skulle låta sina åsikter om S-E-Banken respektive Skandia påverka svaren.

Producentenkäten skickades till 10 speciellt

2) Denna bilaga finns ej med i artikeln. Intresserade läsare kan vända sig till författarna för information.

utvalda personer på tänkta producentbolag, även här använde vi oss av neutrala kuvert och neutral poststämpel. Här var svarsfrekvensen 70%.

2. Nulägesbeskrivning

2.1 Livförsäkring

I skattesammanhang gör man åtskillnad mellan olika kategorier av livförsäkringar, dvs P-försäkring och K-försäkring.

P- och K-försäkringar förekommer både i samband med tjänst och som privat tecknad försäkring. När en sådan försäkring tecknas är avsikten i många fall att förutom att teckna ett pensionsskydd också att åstadkomma ett sparande.

Tjänstepensionsförsäkring är en P-försäkring som normalt endast förekommer i samband med anställningsförhållanden, även dessa innefattar för det mesta ett sparande.

Från och med hösten 1989 blev det möjligt att teckna livförsäkringar med fondanknytning (Unit Linked försäkring). Utmärkande för dessa är att försäkringstagaren själv bestämmer hur hans tillgodohavande i försäkringen placeras i en eller flera försäkringspremiefonder.

Unit Linked kan tecknas både som P- och K-försäkring och då givetvis även som tjänstepensionsförsäkring.

I regeringens proposition 1992/93:187 föreslås ett nytt slag av pensionssparande utan försäkringsinslag. Ur skatte- och konkurrens-mässig synvinkel anser regeringen att de nya sparreglerna bör utformas med ledning av de nuvarande skattebestämmelserna för privat P-försäkring.

Vi kommer längre fram att ganska utförligt beskriva reglerna för detta, däremot kommer vi inte att närmare gå in på de regler som gäller för

tjänstepensionsförsäkring eftersom förslaget om individuellt pensionssparande bygger på enskilda personers privata sparande.

Den skattemässiga skillnaden mellan P- och K-försäkring gör att även K-försäkring saknar intresse i samband med det individuella pensionssparandet.

2.2 Begreppet P-försäkring

Inkomstbeskattning av livförsäkring sker enligt två olika principer.

Enligt den ena medges inte avdrag för de inbetalade premierna. I sådana fall beskattas inte de utfallande beloppen. Detta gäller för K-försäkring och skall inte vidare beröras.

Den andra principen innebär att försäkringstagaren får avdrag för försäkringspremien. Mot detta svarar då inkomstskatteplikt för utfallande belopp. Detta gäller P-försäkring.

Reglerna om skatt på P-försäkringar är uppdelade i fyra olika delar, i kommunalskattelagen (KL) finns tre skilda regelsystem, och utanför KL finns speciella regler om beskattning av avkastning på sparkapital i försäkringar.

I den del som kallas kvalitativa regler anges vilka villkor som skall vara uppfyllda för att benämningen P-försäkring skall vara uppfylld. Försäkring som inte uppfyller dessa villkor klassas som K-försäkring.

Rätten till avdrag för premie till P-försäkring finns i de s.k. kvantitativa reglerna; avdragsrätten var en gång i tiden obegränsad men i samband med stora förändringar i beskattning av livförsäkringsområdet som gjordes 1975 inskränktes storleken av avdragsrätten väsentligt.

De kvalitativa och kvantitativa reglerna kompletteras i KL av bestämmelser om att utfallande belopp från P-försäkring jämföras med anställningsinkomster och beskattas alltså under inkomst av tjänst.

Det fjärde området är lagen om avkastningsskatt på pensionsmedel.

Tidigare har inte avkastning på P-försäk-

ringskapital beskattats hos försäkringsgivaren eller hos försäkringstagaren. I och med 1990 års skattereform ändrades dock detta. Fr o m inkomståret 1992 är skatten 10 % och tas ut på den avkastning som pensionskapitalet genererat under beskattningsåret. I regeringens proposition ligger ett förslag om förändring av detta, på så sätt att man skulle gå över till en schablonbeskattning. En schablonmässig avkastning skulle beräknas genom att pensionskapitalet vid årets ingång multipliceras med den genomsintliga statslåneräntan under kalenderåret före beskattningsåret. Den framräknade avkastningen beskattas sedan med en skattesats på 9 %.

Förmögenhetsbeskattning av det sparkapital som kan finnas i en P-försäkring har aldrig skett, även om det flera gånger diskuterats, något förslag föreligger inte heller för närvarande. En förmånstagare som lyfter pension efter den försäkrades död arvsbeskattas inte heller på varken utfallande belopp eller det kapitaliserade värdet.

2.3 Kvalitativa regler

De kvalitativa reglerna är komplicerade och uppbyggda i olika nivåer, dvs att avgränsningar sker i flera steg. Man börjar med en definition av skattelagens pensionsbegrepp, sedan definierar man vilka typer av pension som en P-försäkring får innehålla. Nästa nivå redogör för pensionsslagens karakteristika. Dessutom klarar man ut vad som skall gälla för försäkringsavtalets innehåll och förmånstagarens ställning. Vi skall kortfattat redogöra för dessa kvalitativa regler.

Pensionsbegeppet

Enl. KL är definitionen på vad som klassas som pension följande:

* Belopp som på annat sätt än genom P-försäkring utgår p g a ett tidigare tjänsteförhållande.

* Folkpension eller tilläggspension enligt la-

gen om allmän försäkring.

* Belopp som utgår på grund av P-försäkring.

Det kan också vara viktigt att påpeka att för att försäkringen skall klassas som P-försäkring, skall den ha tecknats i Sverige drivet försäkringsbolag samt att inget annat än ålders-, efterlevande- eller invalidpension får utfalla.

Därav kommer att utländska livförsäkringar endast klassas som K-försäkring (skattemyndigheten kan efter dispens medge annat).

Alderspension

Ålderspension kan endast utbetalas under den försäkrades livstid. Det är därför inte möjligt att sätta in förmånstagare till ålderspension på en privat P-försäkring. Lägsta ålder för utbetalningar är 55 år, här kan dispens fås från skattemyndighet. Kortaste utbetalningstid är enligt huvudregeln 5 år men enligt en undantagsregel är det möjligt att ta ut pensionen på kortare tid under förutsättning att den upphör vid 65 år. Ett av syftena med att sprida pensionsutbetalningar under flera år är att motverka skatteundandragande.

Enligt en särskild regel gäller att pensionen under de första fem åren inte får sjunka. Däremot finns inget förbud mot att pensionen stiger, vilket den ofta gör i praktiken. Denna bestämmelse är till för att stärka försäkringens pensioneringsfunktion och motverka skatteundandragande.

Då det gäller unit linked har regeln om förbud mot sjunkande pensionsbelopp utformats på ett annorlunda sätt, beroende på att värdet av fondandelarna förändras med marknadsvärdet på de värdepapper som finns i fonden. Därför kan pensionsbelopp från unit linked komma att utgå med sjunkande belopp om de beror på att marknadsvärdet på fondandelarna har sjunkit. Givetvis finns inte heller här något förbud mot stigande belopp.

Invalidpension

En sjukpension (kallas i lagtext invalidpensi-

on) kännetecknas av att den utgår till den försäkrade högst så länge denne är arbetsförmögen eller har nedsatt arbetsförmåga. Dessutom får inte sjukpensionen upphöra förrän tidigast 5 år efter tecknandet om den försäkrade drabbats av arbetsförmåga. Det är inte heller här tillåtet att sätta in förmånstagare till en privat sjukpension.

Efterlevandepension

Denna pension kan utgå efter den försäkrades död till vissa närstående personer som förmånstagare. Möjlig förmånstagar-krets är make, sambo, egna barn och barn till make eller sambo. En efterlevandepension kan enligt huvudregel utgå endast så länge den efterlevande lever. De speciella regler om de första fem årens utbetalningar som gäller för ålderspension gäller även här, och då med ovan redovisade specialregler för unit linked. Efterlevandepension till make eller sambo får upphöra när denne ingår nytt äktenskap. I övriga fall gäller att utbetalning skall pågå i minst 5 år, om inte försäkringstagaren avlidit mindre än 5 år innan avtalet annars skulle ha upphört.

Efterlevandepension till barn skall enligt huvudregeln upphöra senast när barnet fyller 20 år. Här finns det dock flera undantagsregler, varav den viktigaste säger att pension får utbetalas så länge barnet lever om det är varaktigt arbetsförmögen. Det finns också särskilda och detaljerade bestämmelser om efterlevandepension i form av försörjningsränta. Försörjningsränta är en pension som om en försäkrad eller efterlevande make avlider innan ålders- eller efterlevandepension utgått, under en i försäkringsavtalet angiven minsta tid får utgå under återstoden av denna tid. Inskränkande regler finns, t ex är möjliga förmånstagare endast den tidigare angivna kretsen, dock kan barn oavsett ålder vara förmånstagare. Dessutom finns detaljerade krav på premieinbetalningarnas storlek, utbetalade årsbelopp och utbetalningstider.

Återköp

Förutom bestämmelser om återköp i de olika bolagens grunder för en viss försäkring, finns en särskild regel bland de kvalitativa reglerna. Enligt denna finns möjlighet att återköpa en P-försäkring med ett tekniskt återköpsvärde på högst 10.000 kr. Det tekniska återköpsvärdet är summan av de sparpremier som har inbetalats, plus den av försäkringsbolaget garanterade räntan på sparpremier efter avdrag för administrativa omkostnader. För unit linked är återköpsvärdet fondandelarnas värde. Dispens kan dock begäras hos skatte-myndighet om särskilda skäl föreligger, som till exempel allvarliga ekonomiska problem.

Inskränkningar i förfoganderätten

Bestämmelserna om förfoganderätt till P-försäkring fick sin principiella utformning genom 1975 års lagstiftning. Avsikterna var att förhindra skatteundandragande och annat missbruk av försäkringsformen. De tidigare närmast oinskränkta möjligheterna att civilrättsligt förfoga över en P-försäkring beskars i betydande grad. Det man gjorde var att införa förbud mot överlåtelse, pantsättning och belåning. Detta har införts bland de kvalitativa reglerna.

Undantag då det gäller överlåtelse finns dock; giltig överlåtelse kan förekomma på grund av:

- * anställningsförhållande
- * utmätning
- * konkurs och ackord
- * bodelning

Det först uppräknade rör tjänstepensionsförsäkring. I de fall en överlåtelse sker genom bodelning finns en särskild bestämmelse i KL som reglerar beskattningen av utfallande belopp. Huvudregel är att beskattning skall ske hos överlåtaren. Dispens från detta kan medges om särskilda skäl föreligger. Bestämmelsen om beskattning efter bodelning har tillkommit för att förhindra att överföring av P-försäkring mellan makar sker i syfte att ned-

bringa inkomstskatt. Förbuden mot belåning och pantsättning infördes för att förhindra försäkringstagaren att utnyttja värdet av sitt obeskattade sparande till konsumtion.

Försäkringsavtalet

De kvalitativa reglerna ställer också upp bestämda krav på innehållet i ett försäkringsavtal. Alla försäkringsvillkor, som enligt dessa regler krävs för att det skall vara fråga om en P-försäkring, skall stå i avtalet. Det skall också anges att försäkringen inte får pantsättas, belånas eller ändras så att kraven på en P-försäkring inte längre uppfylls. Det finns dessutom diverse regler som inte berör begreppet P-försäkring och de har därför här helt utelämnats.

2.4 Kvantitativa regler

I de kvantitativa bestämmelserna anges de ramar som gäller för avdrag för premier för P-försäkring. Avdrag får göras dels i förvärvskällan inom inkomstslaget näringsverksamhet, dels som allmänt avdrag. Den grundläggande regeln är att alla har rätt till avdrag med ett basbelopp. Egenföretagare med aktiv näringsverksamhet skall enligt huvudregeln göra avdraget i förvärvskällan. Inkomst av passiv näringsverksamhet berättigar inte till avdrag vare sig i förvärvskällan eller som allmänt avdrag. För löntagare skall avdraget göras som allmänt avdrag.

Det kan ju också vara så att en person har inkomst av såväl aktiv näringsverksamhet som av tjänst. Då uppkommer frågan om hur basbeloppsavdraget skall fördelas mellan förvärvskällan och allmänt avdrag. Man har löst detta genom proportionering, dvs den del av det fasta basbeloppsavdraget som svarar mot näringsinkomstens del av den totala inkomsten, dras i förvärvskällan.

Den totala avdragsramen i aktiv näringsverksamhet är summan av:

1. Ett basbelopp,
2. 25 % av inkomsten upp till 20 basbelopp och
3. 20 % av inkomsten mellan 20 och 40 basbelopp.

Som allmänt avdrag är avdragsramen för den som har pensionsrätt i anställning summan av:

1. Ett basbelopp och
2. 10 % av inkomsten mellan 10 och 20 basbelopp.

För den som anses sakna pensionsrätt i anställning och inte är anställd som företagsledare i ett fåmansföretag är avdragsramen som allmänt avdrag summan av:

1. Ett basbelopp,
2. 35 % av inkomsten upp till 20 basbelopp och
3. 25 % av inkomsten mellan 20 och 30 basbelopp.

Större avdragsutrymme kan medges genom dispens för den som själv eller genom juridisk person har bedrivit näringsverksamhet och upphört med detta. Vid bedömning av detta görs jämförelser med allmän pensionsplan och ev befintligt pensionsskydd. Dessutom beaktas både de år som näringsidkaren bedrivit verksamheten och hans möjligheter att i framtiden tjäna in pension. Det finns även ytterligare regler som maximerar avdragsrätten, dessa lämnar vi dock därhän i detta sammanhang.

3. Skattegynnade sparande

3.1 Inledning

Den traditionella P-försäkringen utmärks av att försäkringsbolaget åtar sig att utbetala förutbestämnda periodiska belopp, vilket förutsätter att sparkapitalet minst kan förräntas med en på förhand bestämd räntesats. Överskott återgår till försäkringstagarna i form av återbäring. Kapitalet förvaltas i försäkringsbolagets rörelse inom i lag fastställda place-

ringsregler. Den enskilde försäkringstagaren har inget inflytande över sparkapitalets placering och avkastning.

Livförsäkring med fondanknytning, dvs unit linked, startade 1990 och tecknas i särskilda fondförsäkringsaktiebolag. Försäkringsformen utmärks av att försäkringstagaren själv har möjlighet att påverka förvaltningen av sitt sparkapital. Detta genom att spardelen placeras i försäkringspremiefonder förvaltade av fondbolag. Spararen kan välja vilken eller vilka fonder medlen skall placeras i. Med andra ord bestämmer spararen själv över den finansiella risken i sitt sparkapital. Därför lämnas normalt inte heller några utfästelser på förhand om storleken på kommande utbetalningar.

P-försäkringen har sedan lång tid varit skattemässigt gynnad, denna särbehandling har varit avsedd att underlätta uppbyggnaden av ett tillfredsställande pensionskydd. De skattemässiga fördelarna kan beskrivas på följande sätt: Premieinbetalningarna är avdragsgilla, vilket innebär att sparandet sker med obeskattade pengar. Pensionsbeloppen faller ut och beskattas under en tid då arbetsinkomster ofta saknas, därför lindras progressiviteten i beskattningen. Avsikten med detta är att utjämna livsinkomsten och minska den genomsnittliga skattebelastningen över tiden.

Storleken på dessa skatteeffekter var tidigare betydande, men i samband med de senaste årens reformering av skattesystemet har de blivit väsentligt mindre. En annan skattemässig fördel var länge att någon årlig beskattning inte skedde av avkastningen på sparkapitalet. Detta har i stället kunnat växa hos försäkringsbolaget utan andra avbräck än omkostnadsuttag.

Jämfört med annat sparande har man kunnat tillgodogöra sig en skattekredit.

Numera måste dock liv- och fondförsäkringsbolagen betala en särskild avkastningsskatt på 10 %. Den belastar P-försäkringskapitalets avkastning. Detta kommer dock att ändras till den schablonskatt på 9 % som vi tidigare

har beskrivit.

Trots utjämningen av skatteskalorna och den nya avkastningsskatten, är skillnaden i avkastningen efter skatt mellan sparande i en P-försäkring och annat sparande fortfarande betydande. Görs avdraget för inbetald försäkringspremie mot en marginalsattesats på 50 %, medan utbetalning av pension sker till en skattesats om 30 %, kan man visa att behållningen, vid samma nominella avkastning, efter 30 år är ca dubbelt så stort för P-försäkringen som för vanligt banksparande. Även om in- och utbetalning sker till samma marginalsatt blir sparandet ca 35 % större i P-försäkring.

Ytterligare en fördel har varit att någon förmögenhetsbeskattning inte har skett av sparkapital i P-försäkring. Riksdagen har dock beslutat att förmögenhetsskatten skall avskaffas fr. o. m 1994. Sker detta så upphör ju den ojämlikheten.

3.2 Sparandet i Sverige

Den gynnsamma beskattningen antas ha varit den avgörande drivkraften bakom den höga tillväxten i svenska hushålls försäkringssparande under 1980-talet. För det finansiella sparandet gäller motsatsen, från positiva tal på ca 1 % försämrades det under andra hälften under -80 talet till minus 4-5 % av hushållens disponibla inkomster. Från 1991 har detta dock förbättrats avsevärt.

Traditionellt utgör banksparandet ryggraden i hushållens finansiella sparande. Relativt de disponibla inkomsterna har banksparandet inklusive allemansspar dock stagnerat och minskat i betydelse. Mot detta kan man då se en tydlig positiv tendens för det frivilliga försäkringssparandet. I början av 1980-talet var banksparandet omkring sju gånger större, men på senare år har försäkringssparandet periodvis legat på en jämförbar nivå.

Beloppsmässigt uppgick försäkringssparandet, dvs sparande i P- och K-försäkringar till omkring 22 miljarder kr 1990. Men även om det årliga sparandet kraftigt utjämnats mellan bank-

	Bank spar	Alle- mans- sparande	Obliga- tioner	Aktier	Försäk- ringar	Övrigt	Skul- der	Finansi- ellt spar- ande
1980	7,9	-	3,3	-0,6	1,1	0,2	-10,9	1,0
1981	8,0	-	0,7	-0,8	1,3	2,0	-9,5	1,7
1982	5,6	-	1,3	-0,1	1,4	2,9	-11,6	-0,4
1983	4,2	-	2,2	0,0	2,4	1,8	-9,8	0,8
1984	4,1	1,6	3,1	-0,2	2,3	-0,1	-10,0	0,8
1985	3,1	2,3	2,5	-1,9	2,4	1,1	-7,9	1,6
1986	6,5	3,2	3,1	1,3	2,7	1,9	-18,0	0,7
1987	2,8	1,8	1,7	-2,8	1,9	4,3	-14,1	-4,4
1988	4,9	2,6	0,9	3,1	3,2	-0,6	-19,6	-5,5
1989	5,3	1,6	-2,1	0,9	3,9	-2,7	-11,7	-4,8
1990	3,6	-1,2	-0,4	-5,2	3,2	5,4	-7,0	-1,6
1991	3,9	0,4	-0,8	-0,3	2,8	-0,6	-0,9	4,3

Hushållens finansiella sparande, uppdelat i delområden och i procent av hushållens disponibla inkomster.

och försäkringssparande, uppgår hushållens samlade inlåningstillgångar till ett belopp som är betydligt större än medlen i det frivilliga pensionssparandet.

3.3 Sparandet i P-försäkring

Inom försäkringssparandet var under tioårsperioden 1978-1988 den genomsnittliga ökningstakten i nytecknade P-försäkringar så hög som 25 %. Räknet i antal har nyteckningarna ökat från ca 40 000 i början av 1980-talet till över 500 000 år 1990.

Den genomsnittliga premien har med den här kraftiga tillväxten minskat. För 1991 uppgick den nytecknade premievolymer för P-försäkring till ca 5 miljarder kr, varav 700 miljoner kr avsåg P-unit-linked.

Totalt sett är detta en volymminskning jämfört med året före. Intresset för utländska livförsäkringar har samtidigt ökat, varför det totala försäkringssparandet hålls fortsatt väl uppe.

Inom unit linked uppgick antalet försäkringspremiefonder vid slutet av 1991 till 67 st,

antingen av blandad typ eller som rena aktie- eller räntefonder.

Beträffande P-försäkringens sammansättning har under de senaste åren funnits två tendenser förutom att unit linked försäkringen vunnit starkt insteg på marknaden.

1) Antalet engångsbetalda försäkringar har ökat.

2) Vidare har spardelen i försäkringen blivit större och en inriktning mot produkter med en tyngdpunkt i det egna sparandet har skett.

Dvs försäkringar med livsvarig ålderspension eller omfattande efterlevandeskydd har fått stå tillbaka för alternativ med temporär pension.

Införandet av unit linked har förstärkt tendensen mot en större spardel.

4. Motiv för ett individuellt pensionssparande

Detta kapitel beskriver regeringens motiv till förslaget om den nya sparformen. Vi har hämtat uppgifterna från finansdepartementets pro-

memoria Ds 1992:45, vilka sedan också återkommer i regeringens proposition 1992/93:187.

Man anger att marknaden och konkurrensen om hushållens långsiktiga sparande bör öka. Det långsiktiga sparandet är av vikt både för den enskilde individen och för samhällsekonomin som helhet.

Det långsiktiga, bundna sparande som sker inom ramen för de skatteregler som gäller för P-försäkringen, har sedan länge avgränsats till att avse enbart den sparform som försäkringsbolagen kan erbjuda, och då i kombination med ett försäkringsmoment av större eller mindre betydelse. Det motverkar en önskvärd konkurrens mellan olika institut och minskar mångfalden i utbudet av sparformer.

Många skulle sannolikt uppskatta en möjlighet att pensionsspara i traditionella sparformer som inlåningskonton, obligationer, aktier och andra värdepapper. En sådan möjlighet skulle öka tillgängligheten till sparande för pensionen. Därmed skapas också förutsättningar för att sparandet totalt sett kan öka.

Det huvudsakliga motivet till att i Sverige ge skattelindring för P-försäkringar var som det framställdes av 1944 års allmänna skattekommitté, att medborgarna skulle stimuleras att själva trygga sin ålderdom och sina efterlevandes ekonomiska förhållanden.

Relevansen i att endast ett sparande med inbyggd försäkring berättigar till skatteförmåner kan ifrågasättas. Av sociala motiv och trygghetsskäl kan själva sparandet i sig vara väl så viktigt. Denna synpunkt har under senare år fått ökad aktualitet eftersom P-försäkringar ofta kommit att innehålla alltmer av sparande och mindre av försäkringsinslag. Ytterligare en väsentlig urholkning av hittillsvarande motiv för den skattemässiga särbehandlingen av försäkringsbolagens förvaltning av försäkringstagarnas sparande har också skett, i och med att livförsäkrings-formen unit linked infördes.

Det principiellt viktiga med denna försäk-

ringsform är att placeringen av sparmedel inte sker i enlighet med de placeringsregler, motiverade av krav på långsiktighet och riskspridning, som de traditionella livbolagen är underkastade. Försäkringstagaren får själv välja inriktning av sparandet inom det utrymme som de olika fondernas individuella placeringsstrategier skapar.

Den finansiella risken är således i hög grad överförd på den enskildes egna beslut. Den garanti om en lägsta nivå på avkastningen som återfinns i den traditionella P-försäkringen förekommer därför normalt inte.

Av de argument som under årens lopp förts fram till förmån för en gynnsam skattemässig behandling av P-försäkringssparandet är endast några knutna till själva försäkringsmomentet.

Avdragsrätten för P-försäkringspremie omfattar emellertid såväl själva riskpremien som sparpremien. Även det rena sparandet omfattas alltså gynnsamma skatteregler. Med anledning av detta finns knappast något skäl att skattemässigt särbehandla P-försäkringar jämfört med ett pensionssparande helt utan försäkringsinslag.

Ett annat förhållande som kan ifrågasättas är det berättigade i att endast livförsäkringsbolagen kan samla upp det långsiktigt bundna, skattemässigt gynnade sparandet. Det är svårt att finna samhällsekonomiska skäl för detta. Det tidigare starka sambandet mellan långsiktigt bundet sparande och lagstadgade placeringsregler har luckrats upp i och med unit linked.

Den pågående reformeringen och liberaliseringen av de regler som styr aktörerna på finansmarknaderna är starkt grundad på en ökad medvetenhet om värdet av konkurrens, produktutveckling och kostnadseffektivitet.

Det finns därför goda skäl att öppna för hårdare konkurrens.

En lika behandling av försäkringsbolag och

andra finansiella institut har givetvis sina gränser. Skyddsintressen och grundläggande uppgifter är i vissa hänseenden artskilda. Men stora delar av verksamheten är när-besläktade såsom att förvalta sparkapital och att hantera risker. Det finns numera legala möjligheter till en betydande ägarmässig integration av försäkrings- och annan finansiell verksamhet. Inte minst gäller det den nya försäkringsform som erbjuds via fondförsäkringsbolag. Banker har med framgång lanserat unit linked i egna bolag. Erfarenheterna från det området visar att när det skapas förutsättningar för ökad konkurrens, sker ofta snabb utveckling med ökat produktutbud och större valfrihet.

Den nu gjorda genomgången visar att det inte finns något avgörande skäl som talar för att endast försäkringssparandet bör ges särskilda, gynnsamma skatteregler.

Regeringens avsikt är alltså att tillskapa ett nytt individuellt pensionssparande, som skall konkurrera med försäkringssparandet på i de flesta fall likartade villkor. Viktigt att påpeka är att det sparande som nu föreslås att träda i kraft den 1 januari 1994, skall infogas i det totala skattemässiga avdragsutrymme som gäller för P-försäkring.

5. Ett system för individuellt pensionssparande

5.1 Inledning

Finansdepartementets motiv (som vi tidigare redovisat) till det individuella pensionssparandet är att nå så breda hushållsgrupper som möjligt samt att öka konkurrensen om pensionssparandet. Ett varierat utbud bör då göras tillgängligt inom systemets ram. Några grundläggande krav skall dock framhållas. Systemet måste ur administrativ synvinkel vara förenligt med god kontroll, effektiv hantering av in- och utgående betalningsströmmar samt med rimliga kostnader. Detta innebär att sparformer som sparande i konst, antikviteter etc. måste uteslutas. Det är inte heller rimligt att

uppenbart riskfyllda former skall ingå. Sparformer kan också bedömas vara olämpliga med tanke på utbetalningsreglerna. Som exempel på sådant kan nämnas sparande i den egna bostaden eller företaget.

Med hänsyn till detta bör möjliga sparalternativ i princip bara utgöras av de som normalt erbjuds av instituten på kapitalmarknaden. Tillåtna sparformer föreslås därför vara andelar i värdepappersfonder, allemansfonder och individuella värdepapper som är föremål för handel på börs samt inlåning på konto.

Systemet skall erbjuda så stor flexibilitet som möjligt, spararen skall därför fritt kunna fördela sitt sparande mellan de tre sparformerna och välja hur de skall placeras inom respektive sparform. Förutom att välja sparform i samband med insättningar i pensionssparandet skall spararen också kunna omplacera sparandet mellan sparformerna under spartiden.

5.2 Värdepappersfonder.

Ett pensionssparande i form av andelar i värdepappersfonder kan ses som en utvidgning av systemet med P-försäkring som unit linked. Det finns inte skäl att ha särskilda, vare sig strängare eller liberalare placeringsregler för det individuella pensionssparandet. Antalet fonder på den svenska marknaden är i dag relativt stort. Det kan komma att ske en koncentration i samband med att marknaden mognar och konkurrensen ökar. Inte minst från kostnadssynpunkt bör en utgångspunkt vara att ett individuellt pensionssparande skall kunna introduceras och vidareutvecklas inom ramen för befintliga värdepappersfonder. Det krav som ställs är att fonderna i sin förvaltning redovisningsmässigt kan hålla isär pensionssparandet från det traditionella fondsparandet, så att en separat redovisning kan ske av de bundna andelar som tillhör pensionssparandet. Det är nödvändigt för att säkra att fondandelar inte säljs vid andra tillfällen, än då sparandet omplaceras eller då utbetalningar får ske. Spararen skall inte själv få förfoganderätt över

andelarna.

Allemansfonderna är särskilda fonder som förvaltar värdepapperssparandet inom ramen för allemanssparsystemet. Sparandet sker enligt särskilda regler och fondernas placeringsbestämmelser är för närvarande mer kringskurna än för vanliga värdepappersfonder. I huvudsak tillåts endast placeringar i svenska börsföretag. Fonderna har numera en dominerande position på fondmarknaden och förvaltar mer än halva förmögenheten i aktieplaceringar i svenska fonder. Det finns inte något hinder mot att tillåta att andelar i allemansfonder inryms bland tillåtna sparformer.

5.3 Försäkringspremiefonder

I samband med med förslaget om individuell pensionsparande aktualiseras frågan om försäkringspremiefondernas legala ställning. I första hand är det förslaget till ny metod för uttag av avkastningsskatt, som gör det möjligt att även förvalta sparandet inom unit linked systemet i traditionella värdepappersfonder. Begreppet försäkringspremiefond skulle inte längre ha någon legal innebörd och därför kunna ersättas av begreppet värdepappersfond. I praktiken innebär det att nuvarande försäkringspremiefonder övergår till att bli vanliga värdepappersfonder. En konsekvens av detta, med viss praktisk betydelse, kan vara den nuvarande lagfästa rättigheten för spararen att i fondförsäkringssystemet kunna byta till vilken försäkringspremiefond som önskas, med bibehållet kontrakt med det ursprungliga fondförsäkringsbolaget. Den rättigheten är nu ändrad så att bolaget kan bestämma till vilka fonder man får byta.

I samband med detta har man ändrat förslaget så att nuvarande försäkringspremiefonder, om de så önskar, fortsättningsvis kan få förbli värdepappersfonder som enbart tar emot ett sparande inom ramen för privat livförsäkring, eventuellt utvidgat med det individuella pensionsparandet.

Fondförsäkringsbolag gavs, vid tillkomst-

en av fondförsäkringssystemet, rätt att utan begränsning äga fondbolag som förvaltar en försäkringspremiefond. Numera har försäkringsbolag även fått möjlighet att inom en viss högsta ram och efter tillstånd förvärva aktier eller andelar i företag som driver någon form av finansiell verksamhet, t.ex. fondbolag som förvaltar vanliga värdepappersfonder. Inom denna ram kan således nuvarande försäkringspremiefonder tillhöriga ett försäkringsbolagsägt fondbolag övergå till att bli konventionella värdepappersfonder.

Förvaltning av värdepappersfonder, som uteslutande används för försäkringspremier, är på ett särskilt sätt intimt knutet till försäkringsrörelsen. Därför bör liksom tidigare dessa fondbolag fritt kunna ägas av försäkringsbolag utan att hindras av tidigare angivna ramar.

5.4 Värdepapper

Sparande i enskilda aktier eller räntebärande värdepapper utgör en viktig del av hushållens sparmöjligheter. Räntebärande papper har under senare år vunnit allt större intresse både som individuell placering och i räntefonder. Orsakerna är främst lägre skatt på ränteinkomster samt stigande realräntor till följd av sjunkande inflationstakt. Det finns skäl att anta att sparande i t.ex. obligationer successivt kommer att vinna terräng.

Marknaden för hushållens obligationssparande är i Sverige tämligen utvecklade jämfört med en del andra länder, bl.a. Danmark.

Sparande i individuella aktier är historiskt sett en mer etablerad sparform, men har relativt sett gått tillbaka till förmån för fondsparandet. Ett individuellt inriktat sparande i värdepapper inom pensionsparandets ram kan av flera skäl ses som ett viktigt komplement till fondsparandet.

Avgörande är att individen själv får möjlighet att bestämma sammansättningen av sitt sparande i värdepapper. Vidare har som nämnts det enskilda aktieägandet fått stå tillbaka för det mer kollektivt uppbyggda fondsparandet.

En stimulans av det enskilda ägandet medför flera positiva effekter. Kapitalmarknaden blir effektivare med fler självständiga aktörer. Med det privata ägandet följer en rösträtt och möjlighet att ge synpunkter på ett mer direkt sätt än vid fondandelsägande. Vidare utgör ett ökat enskilt ägande en motvikt till marknadens ofta naturliga utveckling mot koncentration.

Det finns starka skäl att erbjuda enskilda värdepapper som sparform. Dock finns emellertid en del frågor av både principiell och teknisk art. Ett självständigt sparande kan innebära ett sparande i mycket koncentrerade former.

En viktig aspekt är grundad på frågor av teknisk art. Uppsamlade sparmedel skall betalas ut enligt vissa regler i form av periodisk pension.

Inom ett fondsystem sker detta genom att ett antal fondandelare, med vid varje tillfälle givet värde, inlöses eller säljs till andra sparare. Fonden förutsätts ha administrativ vana för detta.

Ett individuellt sparande kan t.ex. bestå av få papper till höga valörer, vilket kan göra utförsäljningar problematiska både från likviditets- och värdesynpunkt. Det innebär att tillgångar i god tid kan behöva omvandlas till mer likvida medel inom pensionssparandets ram, som beredskap inför kommande utbetalningar. Med hjälp av flexibla omplacerings- eller flyttningsregler samt god likviditet i värdepapperen, bör detta trots allt kunna hanteras.

Med utgångspunkt i de regler som tillämpas för värdepappersfonder kan placeringsregler vara av två slag, nämligen dels utgöra en viss kvalitetsstämpel, dels garantera en viss riskspridning. För värdepappersfonder gäller att i huvudsak endast värdepapper som är inregistrerade vid en fondbörs, eller som är föremål för en regelbunden handel får ingå. Ordet kvalitet förknippas då med omsättningsbarhet och krav på information och inte på värdebeständighet.

Då det gäller graden av koncentration i spa-

randet, kan varje riskspridningsregel sakligt sett kritiseras utifrån någon aspekt, varför det är svårt att finna en välgrundad princip för en sådan regel. Därtill kommer problem och kostnader för kontrollen som i ett enskilt värdepapperssparande kan bli mycket betungande.

Mot denna bakgrund föreslås därför placeringsreglerna för det enskilda värdepapperssparandet begränsas till att omfatta den huvudregel som gäller för värdepappersfonder, nämligen att värdepapperen skall vara inregistrerade vid en fondbörs eller handlas på annan reglerad marknad.

Däremot bör inte något riskspridningskrav ställas upp. Det föreslås också att derivatinstrument som optioner och terminer tillsvidare inte bör ingå bland tillåtna sparformer.

En särskild fråga gäller hurvida värdepapperen måste förvärvas på marknaden eller på annat sätt kan lyftas in i den enskildes värdepappersdepå, t ex från redan ägda innehav. Med hänsyn till dels pensionssparandets allmänna karaktär med omfördelning av inkomst över tiden, och dels skattemässiga komplikationer, bör gälla att sparandet skall ske genom att pengar betalas in på pensionssparkontot. Något hinder mot ett förfarande som innebär att en sparare först sätter in pengar på sitt pensionssparkonto, och därefter exempelvis via pensionssparinstitutet förvärvar aktier som han redan äger, bör inte finnas. Det måste dock förutsättas att försäljningen av aktieposten till sparinstitutet och förvärvet därifrån till pensionssparandet sker till ett marknadsmässigt pris.

5.5 Inlåning

Inlåning på bankkont är den vanligaste sparformen, den är förbehållen bankerna och förvaltas i den egna rörelsen. Den traditionella inlåningen är nominellt bestämd och helt likvid. För konkurrens och mångfald bör inlåning kunna fylla en funktion som ett enkelt, förutsägbart alternativ eller komplement till värde-

papper. Till skillnad från vanlig bankinlåning som vid varje tillfälle är disponibel för valfritt ändamål, kan pensionssparandet inte avslutas i förtid. Dock bör uttag medges för omflytning av sparmedel inom det individuella pensionssparandets ram.

5.6 Ägarfrågor

Det är önskvärt att de olika sparformerna ges en så enhetlig juridisk konstruktion som möjligt vad gäller ägande och förvaltning. Beträffande sparande i värdepappersfonder är det lämpligt att tillämpa samma regler som gäller för det vanliga fondsparandet. Det innebär att spararen själv står som ägare till de fondandelar som förvärvats. Inflytande över fondens skötsel får också skötas på samma sätt som sker inom övrigt fondsparande. I fondförsäkringssystemet tillämpas en annan ordning vad gäller ägandet, där är det ju försäkringsbolaget som äger fondandelarna för spararens räkning.

Beträffande individuella värdepapper är det också fullt naturligt att spararen själv står som ägare, på samma sätt som för en vanlig värdepappersdepå. Nackdelen skulle kunna vara att förvaltningskostnaderna kan bli relativt höga beroende på den enskildes placeringsstrategi.

Tänkbara alternativ där sparinstitutet ikläder sig ett ägaransvar, bedöms rymma betydande problem inte minst med avseende på olika säkerhetsaspekter och kommer därför avvisas. Dock bör det medges att innehavda värdepapper förvaltarregistreras.

För sparande på inlåningskonto bör, liksom för bankinlåning i allmänhet, gälla att pensionsspararen har en fordran på banken, som motsvarar det placerade beloppet jämte ränt; något problem med detta bedöms inte uppstå.

5.7 Pensionssparavtalet

Spararen kan således utnyttja tidigare nämnda tre sparformer och fördela sparandet efter eget önskemål. Därvid skall ett eller flera pensionssparavtal upprättas med ett eller flera sparin-

stitut. Pensionssparavtalet mellan spararen och institutet måste innehålla ett antal obligatoriska uppgifter.

Till de obligatoriska uppgifterna bör höra tidpunkt för första utbetalning samt antal utbetalningsår. Avtalet bör också kunna ändras vad som gäller dessa uppgifter inom lagstiftningens ram.

Det är av vikt att avtalet innehåller uppgifter om de sparregler och skatteregler som gäller för pensionssparandet, härigenom delges med säkerhet spararen dessa villkor på samma sätt som gäller för P-försäkring.

Övriga faktorer av intresse för parterna, såsom storlek på inbetalningarna (periodvisa eller engångsbetalningar), antal inbetalningsår, val av sparformer och inbetalningssätt bör också regleras i samband med att avtalet ingås. Inget hindrar dock att inbetalningsreglerna görs mycket flexibla, spararen kan ges möjlighet att sätta in medel närhelst det passar honom eller henne, inbetalningar behöver inte heller ske regelbundet.

Utöver de obligatoriska uppgifterna finns det således anledning att komplettera kontraktet med olika slag av frivilliga bestämmelser, till exempel av administrativ art.

Det är lämpligt att sparinstitutet utformar standardavtal med tanke på att kontrakten föreslås kunna flyttas mellan olika institut.

5.8 Pensionssparinstitut

Allmänheten måste hysa förtroende för de kontraktstecknande institutens allmänna tillförlitlighet, ett första krav är därför att institutet står under tillsyn av Finansinspektionen. Det är också ett lämpligt krav att institutet själva har erfarenhet av och kan erbjuda någon av de angivna sparformerna, antingen förvaltat i den egna rörelsen eller i en till institutet hörande fond.

Möjligheten att verka som pensionssparinstitut bör förbehållas värdepappersinstitut enligt lagen om värdepappersrörelse. Inom denna grupp rymms:

- banker, som kan förvalta inlåning samt individuella värdepapper och fondandelar
- värdepappersbolag, som kan förvalta individuella värdepapper och fondandelar.

Det förutsätts att i Sverige verksamma utlandsägda institut av motsvarande slag, inklusive utländska filialer, skall kunna verka som sparinstitut.

Sverige har genom EES-avtalet förbundit sig att begränsa verksamheten i fondbolag till egentlig fondverksamhet och med den nära anknytningsverksamhet. Därför synes det inte vara möjligt att tillåta fondbolag att verka som sparinstitut. Andra kategorier av institut på marknaden, som finansbolag och kreditaktiebolag, har möjlighet att via koncernbildningar, på olika sätt ta del av marknaden.

Även försäkringsbolagen har möjlighet att på liknande sätt indirekt delta genom hel- eller delägda finansiella institut. Försäkringslagstiftningen förhindrar dock livförsäkringsbolagen att vara kontraktspart i avtal om rent sparande utan försäkringsinslag. De nu nämnda instituten bör således inte själva få driva pensionssparörelse.

5.9 Spararens rätt att flytta pensionssparavtalet

Ett grundläggande motiv för det individuella pensionssparandet är att öka konkurrens och valfrihet avseende det långsiktigt bundna sparandet. Det ställer krav på ett öppet och flexibelt system som bör garantera att spararen kan flytta sitt sparande mellan tillgängliga sparformer. I unit linkedsystemet har frågan om valfrihet lösts så att försäkringsbolagen upprättar ett försäkringskontrakt och i den egna rörelsen förvaltar försäkringspremierna. För sparpremierna agerar bolagen som mellanliggande institut och kanaliserar medlen till den eller de unit linked-fonder som kunden önskar, såväl egna som andra fonder. Omplacering av sparade medel har spararen enligt lag rätt till, det föreslås för övrigt att denna rätt

utsträcks till att omfatta samtliga fonder som erbjuder förvaltning av unit linkedpremier. Av försäkringstekniska skäl tillåter inte systemet att försäkringskontraktet flyttas från det ursprungliga fondförsäkringsbolaget.

I det individuella pensionssparandet övertas fondförsäkringsbolagens roll av pensionsparinstitut som upprättar ett pensionssparavtal med spararen. En viktig skillnad är därvid att det individuella pensionssparandet grundas på ett pensionssparavtal, utan det försäkringsinslag, som vid unit linked binder försäkringskontraktet till det bolag med vilket kontraktet upprättas.

Genom dessa skillnader blir det möjligt att lösa frågorna om valfrihet och flexibilitet på ett delvis annorlunda sätt.

Pensionsparinstitutet kan ge kunden möjlighet till omplacering mellan de sparformer som institutet erbjuder. Det bör inte finnas något som hindrar att sparinstitutet erbjuder kunden att placera medel även i sparformer som förvaltas av ett annat institut, under förutsättning att reglerna för pensionssparandet upprätthålls.

För att garantera valfrihet och konkurrens föreslås att spararen ges laglig rätt att flytta pensionssparavtalet till ett annat pensionsparinstitut. Spararen kan således, om han av något skäl är missnöjd med det institut han ursprungligen tecknade ett pensionssparavtal med, flytta sitt sparande till ett annat institut som erbjuder individuellt pensionssparande. Beroende på vilka sparformer det nya institutet erbjuder, får överflyttningen av sparmedlen ske genom omregistrering eller genom att sparandet realiserar och de likvida medlen placeras i det nya institutets sparformer. Ett nytt avtal upprättas med det nya institutet.

Som här framgår föreslås också att ändringar i ett befintligt kontrakt alltid skall kunna ske, under förutsättning att ändringen inte står i strid med de skattemässiga bestämmelserna för det individuella pensionssparandet i KL.

Regler motsvarande dem som tillämpas för

unit linked avseende avgifter och eventuell uppsägningstid samt information om sådana regler, bör gälla även i pensionssparandet. För att uppnå en reell valfrihet är det viktigt att avgiftsnivåerna inte är så höga att de upplevs som hindrande.

6. Enkätanalys, privatpersoner

Majoriteten (68%) av de svarande har en inkomst över 150.000 kr/år. Svaret på frågan om sparande visar att 64 % sparar över 500 kr/mån och 42% sparar över 1000 kr/mån. Detta svar gjorde oss litet konfunderade. I och med att vi först ställde frågan "Hur mycket sparar Du", och därefter frågar om hur man sparar, är vi inte säkra på om man ansett pensionsförsäkring som ett sparande. Vi anser nu efteråt att vi skulle angivit något alternativ med högre sparande eller separerat pensionsförsäkring, från det traditionella sparandet.

Sparandet domineras av miljon/vinnarkonto, bankbok och pensionsförsäkring tätt följt av allemansspar och allemansfond.

En viktig information att ha med sig när man värderar vart man kommer att vända sig om man är intresserad av den nya sparformen, är att 78% av dem som har pensionsförsäkring valde försäkringsbolag.

Den jämna svarsfördelningen på frågan om vad som var avgörande när man valde pensionsförsäkring, anser vi anmärkningsvärd. Fördelningen 37 % försäkringsskyddet, 35 % avdragsgillheten och 29 % sparandet, visar att fler än vi anade ansåg att försäkringsskyddet var avgörande.

När nästan hälften (47 %) svarar "vet ej" på frågan om de kan tänka sig den nya sparformen, kan man bara tolka det som att informationen till allmänheten har varit dålig. Av resterande svarar 17 % nej och 36 % ja. Däremot är det inte speciellt förvånande att av dem som kan tänka sig att utnyttja sparformen, säger 74 % att det inte kommer att innebära en ökning av deras sparande. Av dem som det kommer att

innebära en ökning för, säger 77 % att det blir en ökning mellan 100 och 500 kr/mån.

De som kan tänka sig att utnyttja den nya sparformen utan att öka sitt sparande, kommer att omdefiniera sparandet på följande sätt:

30 % från bankbok
18 % från pensionsförsäkring
16 % från miljon/vinnarkonto
14 % från allemansspar

Av dessa personer kan 77 % tänka sig att spara över 300 kr/mån.

Svaren på frågan om val av bank eller försäkringsbolag är, som vi tidigare nämnt, inte riktigt relevanta, då produkten bara kommer att kunna tillhandahållas av banker och värdepappersbolag. Men då vi tror att allmänheten inte har den kunskapen, så tycker vi ändå att svaren är mycket intressanta, speciellt med den turbulens som är och har varit inom finansmarknaden. Av de kunder som svarat på denna fråga väljer 58 % bank och 42 % försäkringsbolag. Några svarar inte på denna fråga, och någon tycker att han/hon inte vill välja mellan "pest och kolera".

Av de som idag har pensionsförsäkring kan 33 % tänka sig att utnyttja den nya sparformen. Det är förvånande att av dessa ansåg 53 % att försäkringsskyddet var huvudargumentet för att de hade tecknat pensionsförsäkring, då det inte kommer att finnas något försäkringsskydd i den här produkten. Klart nej till att utnyttja sparformen säger idag 20 % av dem som har pensionsförsäkring idag.

Sparare som sparar mer än 1000 kr/mån. och tjänar över 300.000 kr/år kommer till 53 % att utnyttja det individuella pensionssparandet.

De som tänker omfördela sparandet och vända sig till bank tänker i första hand omfördela sitt sparande på följande sätt:

23 % från banksparande
18 % från miljon/vinnarkonto
18 % från pensionsförsäkring.

De som tänker omfördela sparandet och vända

sig till försäkringsbolag kommer att omfördela sitt sparande på följande sätt:

- 32 % från banksparande
- 16 % från miljon/vinnarkonto
- 10 % från pensionsförsäkring

Vi vill avsluta detta kapitel med att beskriva en genomsnittsperson som vi tycker enkätsvaren skapat; han/hon ser ut på följande sätt.

Personen är gift, bor i villa, arbetar som tjänsteman eller offentligt anställd, både personen och maken tjänar mellan 150.000 och 300.000 kr/år. Personen sparar över 1000 kr/månad i pensionsförsäkring, bankbok, vinnarkonto och allemansfond. Pensionsförsäkringen har man köpt av en representant från ett försäkringsbolag. Argumentet för att köpa den var jämnt fördelat mellan avdrag, försäkringskydd och sparande, med en liten övervikt för försäkringsskyddet.

Personen vet ej om han/hon kommer att utnyttja den nya sparformen, men om det skulle bli så, kommer det att ske med mellan 300 och 500 kr/mån, pengarna kommer att omdisponeras från bankbok och personen skulle vända sig till en bank för att få hjälp med detta.

6.1. Slutsatser

Inledning

Vårt syfte med denna uppsats var att undersöka om den nya sparformen kommer att locka till sig sparare och om det i så fall sker genom omflyttning eller en ökning av sparkvoten. Vi ville även ta reda på vilken sparform som får släppa till sparare vid en omfördelning. Då vi arbetar på bank respektive försäkringsbolag var vi naturligtvis också intresserade av att veta vart spararna skulle vända sig.

På frågan ”Kan du tänka dig att utnyttja den nya sparformen?” svarade 17 % ”nej”, 36 % ”ja” och hela 47 % ”vet ej”. Vi kommer fortsättningsvis att i huvudsak analysera dem som svarade ja. Men vi kommer i slutet av detta avsnitt att nämna litet om de två övriga grup-

perna. För att få en struktur på slutsatsen har vi valt att använda oss av underrubriker.

Inkomst

Intresset för den nya sparformen ökar med ökad inkomst och är markant störst i gruppen som har en inkomst över 300.000 kr/år. Producenterna trodde dock inte att inkomsten skulle påverka i så hög grad. Vi tror att intresset är störst, beroende på att dessa personer dels har råd att spara, dels på att motivet för att få avdrag är störst just i denna grupp. Personer som tjänar över 150.000 kr/år och sparar över 500 kr/mån kommer i första hand att omfördela sitt sparande från p-försäkring till den nya sparformen. Detta beror troligen på att det är just denna grupp som har p-försäkring idag.

Förtroendet för bank respektive försäkringsbolag som producent av den nya sparformen, fördelar sig på 58 % för bank och 42 % för försäkringsbolag. Det går i materialet inte att utläsa att det skulle vara någon skillnad i inkomstskikt i denna fördelning.

Sparandet

När man tittar på hur sparnivån idag påverkar intresset för den nya sparformen, kan vi konstatera att intresset ökar ju mer man sparar. Hos personer med ett sparande under 300 kr/mån är intresset mycket lågt. Det är bara 14 % av producenterna som tror att den nya sparformen kommer att öka sparkvoten.

Omdisponering

Att det bara är 18 % som tänker omdisponera sitt sparande från P-försäkring är förvånansvärt, då det innebär att allt det övriga sparandet kommer att byta skepnad från K-pengar till P-pengar. En annan förklaring till att de som har P-försäkring inte är lika benägna att byta sparform, är att P-försäkring oftast innehåller en riskdel, som inte finns i den nya sparformen, samt att man troligen känner till att den största delen av kostnaderna tas ut i början av ett traditionellt pensionssparande. Att såpass

många som 30 % kan tänka sig att byta bankboken mot den nya sparformen, måste betyda att det finns mycket långsiktigt sparande på bankböcker idag. Samma konstaterande gäller för allemansspar och miljon/vinnarkonto som tillsammans är en lika stor grupp som bankbok.

Avdrag

Av producenterna tror 57 % att avdragsmöjligheten kommer att vara huvudargumentet för den nya sparformen. Det visar sig dock att av de tillfrågade är det bara 35 % som anser att avdragsmöjligheten är det viktigaste. Av dem som anser att avdraget är det viktigaste, kommer 32 % att utnyttja sparformen. Det är en diskrepans mellan den vikt som producenterna tror att kunderna lägger vid avdragsmöjligheten och de svar som vår enkät visar. Intresset för avdrag är ungefär lika stort i de olika inkomstskikten, bortsett från inkomsttagare under 100.000 kr/år.

Försäkringsskydd

Av den del av de svarande som hade försäkringsskydd som huvudargument när de valde pensionsförsäkring, kan 39 % tänka sig den nya sparformen. Detta förvånar oss då det ju inte ska finnas något försäkringsskydd i den nya sparformen. Om detta beror på att de anser sig ha ett fullgott skydd redan, eller om det rör sig om ett missförstånd av den nya sparformen har vi ej kunnat utläsa av vårt material. Vi kan dock klart konstatera att ju högre inkomst man har, desto viktigare tycker man att försäkringsskyddet är. Vi anser att producenterna bör skapa någon form av paket, där man även ser till att ge möjlighet för kunden att få ett skydd. Detta föreslås, trots att 14 % av producenterna tror att det är just det faktum att det inte kommer att finnas någon riskpremie, som gör den nya sparformen attraktiv.

Spardelen

I både enkäten till privatpersoner och till producenter anger 29% sparandet som huvudar-

gument. Det förvånar oss att det inte är fler, då vi tolkat sparandet som det fundamentala i hela förslaget. Vi tror också att det kommer att vara mycket viktigt att hårt trycka på det faktum att pengarna i den nya sparformen kommer att vara låsta till 55 års ålder, detta för att undvika att en mängd sparare vill ha ut sina pengar i förtid. Vi anser den risken överhängande. Man kan även spekulera i att myndigheterna i framtiden släpper på de återköpsräntor som finns idag, och låter sparare skatta fram sitt sparkapital.

Bank — Försäkringsbolag

Det framgår av enkäten att det är en viss övervikt för bank på frågan vart man kommer att vända sig, då bank har fått 58 % av kundernas förtroende, mot 42 % för försäkringsbolag. Det är ändå inte säkert att det är bank som är ”vinnare” då det nya sparandet främst konkurrerar med andra bankprodukter, och svaren i vår enkät visar att det är därifrån en omdisponering kommer att ske. Som en del av producenterna har svarat, täcker unit linked i princip det mesta av den nya produktens fördelar, förutom att regelverket av någon anledning kommer att gynna den nya produkten. Vi tror att unit linked bolagen kommer att produktutveckla så att de klarar konkurrensen. I dessa bolag finns redan en administration som är förhållandevis kostnadseffektiv. Just administrationen för den nya sparformen kan bli ett av dess största problem.

Intresset

Den höga svarsfrekvensen med svar ”vet ej” (på frågan om man kan tänka sig att utnyttja den nya sparformen) gör att vi här ser en enorm potential för de producenter som ämnar satsa på den nya sparformen. Det har tydligen inte varit en tillräckligt intressant fråga för massmedia trots den turbulens som rådde hösten 1992 inom både bank- och försäkringsbranschen. Som vi tidigare har nämnt kommer det att bli viktigt att informera om de regler som styr

den nya sparformen för att undvika sammanblandning mellan vanligt banksparande och det individuella pensionssparandet. Då vi har förstått att det nya pensionssparandet bör ha låga omkostnader och enligt vår producentenkät ska säljas genom massutskick och över disk, har vi svårt att se hur kunderna ska kunna få del av den erforderliga information som kommer att krävas, för att undvika de problem som en sammanblandning kommer att innebära för båda parter. Vi tror inte att den nya sparformen kommer att konkurrera med traditionell försäkring och unit linked försäkringar som har löpande premier och en riskdel. Däremot kan den konkurrera med engångsbetalda försäkringar.

När vi analyserar dem som svarat nej på frågan om de kan tänka sig den nya sparformen, visar det sig att de flesta av dessa har pensionsförsäkring. Anledningen till att man säger nej kan vara, antingen att man värderar försäkringsskyddet, eller att man tycker sig har betalt omkostnader i pensionsförsäkringssystemet och därför inte vill byta sparform.

Att sätta pengar på ett inlåningskonto i den nya sparformen synes inte vara så förnuftigt då en vanlig räntefond borde ge bättre avkastning, såvida branschen inte gör samma misstag som i Danmark och i princip skär bort de marginalerna.

Vi tror att sparkvoten kommer att öka något då den nya sparformen införs, men framförallt kommer sparpengar att omdisponeras från annat sparande, främst traditionell inlåning. Vi menar också att de producenter som gör en bra satsning på detta, kommer att kunna locka sparare till sig eftersom 47 % fortfarande inte har bestämt sig. Bank kommer att till viss del kunna försvara de pengar som finns i banksystemet idag, men det bör observeras att hela 42 % visar förtroende för försäkringsbolagen i vår enkät.